

nis; vel solum secundum quid, & in aliquo ordine seu negotio; quam nimirum in aliquo negotio tractando aliquis primo habet, ut dum quis incipit velle sanari, aut bellum gerere, vel ingredi religionem, & hae intentio aliquando habet connexionem cum aliis actibus antecedentibus; interdum vero nullum supponit actum priorem, cum quo formaliter actu virtualiter connectatur.

13 Notandum secundo: Ductus modis posse intelligi, voluntatem se movere in finem: Primo large & communiter, per hoc scilicet quod producit actum tendentem in finem, quod contingit, cum regulatur per cognitionem finis, formaliter ut finis est. Secundo stricte & proprie, cum nimirum non solum producit actum tendentem in finem, sed etiam per actum precedentem se applicat ad illum. Et de hac motione loquimur in presenti, non vero de alia, cum certum sit in prima intentione finis voluntatem dirigi a cognitione finis, & tendere in illam formaliter qua talis est. Unde

14 Notandum tertio: Aliud esse in actibus voluntatis, libere altitudo actum; & aliud deliberate se habere ad illum. Nam ad libere effluendum actum, sufficit quod voluntas illum elicit cum domino & indifferentia: saltem in exercitio, ita quod nec ex meritis objecti, nec ex aliqua causa effective influente, aut iudicio proponente necessitetur ad unum. Ad hoc autem ut deliberate procedat, oportet quod fiat ex consilio & deliberatione rationis, & quod voluntas ex aliquo priori actu se reducat in alium. His premisissis,

15 Duae se offerunt difficultates breviter hic discutenda. Prima est, an homo in prima intentione finis, quam habet in fine vita moralis, dum primo pervenit ad usum rationis, per consilium & deliberationem rationis se movet, vel ad illum a Deo specialiter movetur & applicatur? Secunda, an voluntas indiget hac speciali motione & applicatione Dei, nedum in initio vitae, quantum ad primum actum simpliciter, sed etiam pro omni primo actu, seu negotio quod homo de novo incipit.

16 Ratio dubitandi pro una parte est, quia si solum pro primo actu totius vita Deus debet movere instinctu suo voluntatem, ruit fundamentum quo D. Thom. hic art. 4. probat necesse esse voluntatem moveri ab aliquo exteriori principio: scilicet quia cum voluntas non semper sit in actu, sed quandoque in actu, quandoque in potentia; non potest semper seipsam reducere de potentia in actum, sed necesse est ponere quod in primum movetur & applicetur ab aliquo exteriori movente. Hic autem difficultas procedit in quolibet primo actu, & negotio quod homo incipit; nam sicut ad primum actum simpliciter, non supponitur in voluntate aliquid ex quo se movet, ita nec in primo actu cujuslibet negotii: Ergo nedum in primo actu simpliciter, & in initio vitae, sed etiam in quolibet negotio, debet specialiter a Deo moveri.

17 Nec valet respondere, ad primum actum cujuslibet negotii praesupponi primum actum circa finem simpliciter ultimum, ex quo possit voluntas se applicare ad finem particularem in hoc particulari negotio. Non valet, inquam, quia finis particularis interdum est contrarius finis ultimo simpliciter, cujus intentio praeredit, ut contingit quando aliquis primo se convertit ad Deum, postea vero fertur in aliquem finem malum particularem, aut e contra: Ergo tunc saltem non potest dici quod voluntas se movet ex praesupposita intentione finis ultimi, ad quem primo fuerat conversus.

18 Ex alia vero parte, si in quolibet primo actu cujusvis negotii occurrentis, debet voluntas a Deo moveri per instinctum specialem, sequitur maximum inconveniens, videlicet nullam finem noviter occurrentis volitionem posse esse peccatum, alias peccatum Deo ut causae tribueretur, unde in tractatu de Angelis Disp. 11. art. 5. docimus primam Angeli volitionem non potuisse esse malam & peccaminosam, quia erat a Deo, ut speciali movetur: At negari non potest voluntatem posse multoties incipere operari peccando, & intendendo malum aliquem finem; deliberatio enim quam praesupponit peccatum, non necessario debet esse consultatio cum inquisitione, quae proprie consilium dicitur, sed sufficit quod sit perfecta cognitio, quod ad libertatem requiritur, quae cognitio potest supponi ad intentionem finis particularis, ut de se patet. Ergo ad intentionem cujuslibet finis particularis, noviter occurrentis, non potest voluntas specialiter moveri & applicari a Deo.

§. II.

Difficultas propria resolvitur.

19 Dico breviter: Prima intentio finis, quam homo elicit in initio vitae moralis, dum primo pervenit ad usum rationis, a Deo ut speciali motore procedit: In reliquo autem vitae tempore, quando nova negotia incipiunt, nevisque finis intenditur, aliquando incipit homo operari ex speciali Dei motione & instinctu, aliquando vero seipsam applicat ex aliquo actu praesupposito, formaliter aut virtualiter permanente.

Probatur prima pars: Ut voluntas moveret se quoad exercitium in prima volitione finis, quam homo elicit in initio vitae, deberet esse in actu respectu illius: Sed voluntas non potest intelligi esse in actu respectu talis volitionis: Ergo in illa non potest se movere, sed habet specialiter a Deo moveri. Major est certa, nam unumquodque in tantum movet, in quantum est in actu: Ergo nihil potest se movere ad illud, respectu cuius non est in actu; sed in potentia. Minor vero probatur: quia volitio illa, cum sit omnium prima, nullam aliam praesupponit, per quam voluntas constituatur in actu, & se reducat de potentia in actum.

Confirmatur & magis illustratur haec ratio: Idcirco ad electionem mediorum voluntas movet se ipsam, quia supponitur jam in actu per intentionem finis: Cum ergo ad primam simpliciter finis volitionem actus supponatur (nam ipsa est primus actus voluntatis) non potest seipsam voluntas ad illum movere, sed debet moveri ab aliquo principio extrinseco actuali: sicut animal movet quidem se multipliciter, mediante motu cordis; ad ipsum vero motum cordis non se movet, sed movetur ab Authore naturae, quia cum sit primus omnium motuum vitalium, non praesupponit alium, ex quo animal ad illum se applicet.

Confirmatur amplius: Ita se habet finis respectu voluntatis, sicut principium respectu intellectus: Sed intellectus in assensu primorum principiorum non se movet, sed movetur ab Authore naturae: Ergo & voluntas in prima intentione finis non se movet, sed a Deo ut speciali motore applicatur & movetur.

Ex quo inferes, Deum duobus modis cum voluntate ad illum actum concurrere, Primo in ratione agentis universalis, eam ad illum praedeterminando, eo modo quo in sententia Thomistarum praedeterminat omnes causas secundas motione quadam generali, per quam attingit in illarum operationibus & effectibus existentiam, actualitatem, bonitatem transcendentem, aliaque rationes divinae omnipotentiae per se primo correspondentes & in Deum ut in primam causam & ultimam finem reducibiles. Secundo in ratione agentis particularis, eam specialiter applicando ad primam illam intentionem; eo proportionali modo, quo ipsa se applicat ad electionem, & ad alios actus circa ea quae sunt in finem. Unde sicut voluntas se applicat ad ea quae sunt ad finem, ex vi actualis illius & practicae cognitionis, quam vocamus imperium, Disput. 11. art. 4. ut infra ostendimus; ita applicatur a Deo ad primam intentionem finis, mediante aliqua cognitione practica & actuali, ab ipso specialiter causata, quae *instinctus* appellatur, & quae supplet vicem imperii, ut colligitur ex D. Thom. infra q. 17. art. 5. ad 3. ubi ait: *Cum imperium se actus rationis, ille actus imperium qui rationi subditur: primus autem voluntatis actus ex rationis ordinatione non est, sed ex instinctu naturae, aut superioris causae, ut supra dictum est, & ideo non oportet quod in instinctum procedat.*

Secunda pars conclusionis, quae asserit quod etiam in decursu vitae, dum homo nova negotia incipit, novumque finem intendit, saepe a Deo specialiter movetur & applicatur, patet: Tum quia interdum intentio illa est supernaturalis, & a gratia operante, cujus effectus sunt a voluntate, non se movente, sed mota a Deo (teste D. Thom. infra q. 111. art. 2.) ut dum quis subito movetur ad fidem, vel ad penitentiam. Unde idem S. Doctor hic art. 6. ad 3. *Deus interdum specialiter movet aliquos ad aliquid determinate volendum, quod est bonum, sicut in his quos movet per gratiam.* Tum etiam quia ut docet Cajetanus 1. p. q. 92. art. 4. Deus, etiam ut auctor naturae, ad demonstrandum particularem providentiam quam habet de natura intellectuali, aliquando movet hominem ad opera de quibus antea non cogitaverat, puta ad querendum thesaurum, ad insequendos hostes, &c. Quare Machab. 4. dicitur: *Incidit illis bonum consilium.* Et Aristoteles lib. 7. Ethic. ad Eudemum cap. 19. asserit primam bonam voluntatem esse a bona fortuna: ex quo inferit D. Thom. hic art. 4. in calce corporis articuli, quod *necesse est parere, quod in primam motum voluntatis, voluntas procedit ex instinctu alicujus exterioris moventis.* Ubi non loquitur de volitione quae est prima simpliciter, sed de illa quae est prima in aliquo ordine vel serie, ut patet exemplo sanctis quod adducit, asserens quod dum aliquis incipit velle sanari, movetur a Deo, quia ad hunc actum non supponitur consilium aut deliberatio: Ergo non solum ad primum actum totius vitae, sed etiam in decursu vitae, dum homo nova negotia incipit, interdum specialiter movetur & applicatur a Deo.

Tertia denique pars, quae asserit hominem in inceptio- ne cujuscumque negotii, & intentione cujuscumque finis particularis, non agere speciali Dei motione & instinctu, sed interdum ad illum se applicare & movere, etiam constat: Tum quia homo in inchoatione alicujus negotii, & intentione alicujus finis particularis potest peccare: Tum etiam quia talis intentio potest haberi connexionem cum

aliis actibus antecedentibus, & ad idem negotium pertinentibus, ex quibus homo potest se applicare ad illum: Ergo non oportet quod in omni primo actu, & inchoatione cujuscumque negotii, incipiat praesertim ex instinctu Dei, sicut in primo actu totius vitae: sed potest etiam ex aliis principis inchoare puta ex suggestione demonis aut impulsu appetitus sensitivi, & tunc primus ille actus voluntatis, quem de novo habet circa finem illum, supponit aliquam aliam voluntatis effectum, puta boni proprii, boni desiderabilis, aut hujusmodi, ex quo voluntas applicat intellectum, non ut inquirat & consulat, sed ut iudicet talem finem esse hic & nunc bonum & convenientem, siquae seipsam ad illum movet.

Ex his patet solutio ad rationem dubitandi in initio propositam. Dicimus enim voluntatem specialiter applicari a Deo, non solum ad primam actum totius vitae, sed etiam in cujuslibet negotii nova simpliciter inceptio, & in ea nunquam potest peccare: in inceptio vero non simpliciter prima, sed supponebat aliquam actum ad illud negotium pertinens, non indigere speciali illa applicatione Dei, sed posse seipsam active applicare ex illo actu praesupposito, formaliter aut virtualiter permanente, & sic in inceptio alicujus negotii, & intentione alicujus finis particularis, potest esse peccatum.

§. III.
Solvuntur objectiones.

20 Obijcies primo contra primam partem conclusionis: Voluntas se movet in omni operatione libera: Sed prima volitio, non solum in quolibet negotio, sed etiam in initio usus rationis, potest esse libera, factum quod exercitum: Ergo ad illam voluntas se potest movere. Minor patet: Tum quia voluntas eam potest elicere & non elicere: Tum etiam quia potest esse meritoria, & de facto meritoria fuit in Angelis, & in Christo, ut vidimus in tractatu de Angelis Disp. 12. art. 3. Major autem in- de probatur, quod haec sit differentia inter actus necessarios & liberos, quod in illis voluntas non se movet, sed movetur ab Authore naturae, secus vero in illis.

21 Respondeo, distinguendo Majorem: In omni operatione libera voluntas se movet, large & improprie producendo actum tendentem in finem, concedo Majorem, stricte & proprie, seque applicando ad agendum, nego Majorem. Solutio patet ex dictis in secundo notabili. plus enim requiritur ut voluntas se movet motione illa stricta & rigorosa, de qua agimus in presenti, quam ut libere operetur: quia ut libere operetur, sufficit quod ejus actus regulatur per iudicium indifferens, ut vero se movet specialiter, necesse est ut illud iudicium sit ex aliquo alio priori motu, quo intellectus applicetur ad consiliandum & iudicandum, quare cum ad primum voluntatis actum non possit supponi iudicium indifferens, quod sit ex alio ejus affectu, sed tale iudicium debeat esse specialiter a Deo applicante intellectum, stat quod in tali actu voluntas possit esse libera, si praesupponatur in intellectu iudicium indifferens, & tamen non se movet, sed specialiter movetur a Deo. Unde ad probationem Majoris dico, operationes liberas in hoc distinguuntur a necessariis, quod voluntas in illis se movet per modum principii elicitivi, quatenus scilicet illas elicit ex cognitione finis, sub ratione finis; non autem in necessariis, quia in illis non operatur ex cognitione finis formaliter: quod autem voluntas se movet in ratione principii applicantis se ad operationem (quod est movere se quoad exercitum) non est differentia actus liberi a necessario, sed actus liberi perfecti tendentis in media, ab actu libero tendente in finem: nam cum prior supponat alium actum voluntatis, scilicet volitionem finis, bene potest intelligi quod voluntas ex intentione finis, seipsam applicet ad ea quae sunt ad finem.

22 Obijcies secundo: Deus non alio modo movet voluntatem ad primam volitionem finis, quam ad electionem mediorum: Sed ad electionem mediorum ita illam movet, ut etiam voluntas seipsam movet ad illam: Ergo etiam in prima volitione finis ita voluntas a Deo movetur, ut etiam movet seipsam. Minor patet, Major probatur. Deus non alio modo movet voluntatem ad primam volitionem, quam voluntatem applicando ad eam elicendam. Atqui etiam applicat voluntatem ad electionem mediorum; cum in sententia Thomistarum, nec voluntas, nec ulla causa secunda, possit operari & in actum prodire, nisi ut applicata a Deo: Ergo Deus non alio modo movet voluntatem ad primam volitionem finis, quam ad electionem mediorum.

23 Respondeo, negando Majorem, & ad probationem illius distinguo Majorem: Non aliter Deus movet voluntatem ad primam volitionem, quam eam applicando, applicatione generali quam exhibet omnibus causis secundis in ratione primi motoris, & generalis provisoris, ne-

go Majorem; applicatione speciali, quam praestat in ratione motoris ac provisoris specialis, concedo Majorem; & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam. Dupliciter ergo Deus movet & applicat voluntatem ad agendum. Primo motione quadam & applicatione generali, quia omnes causas secundas movet ad agendum, & reducit de actu primo ad secundum; secundo motione quadam & applicatione speciali, quia ut motor ac provisor specialis supplet defectum & impotentiam alicujus causae secundae: primo modo applicat & movet voluntatem ad electionem & alios actus qui versantur circa ea quae sunt ad finem; secundo autem modo solum eam applicat ad primam volitionem, quia respectu illius duntaxat voluntas non est in actu in ratione principii applicativi, ut supra ostensum est. Unde Deus facit respectu primae volitionis, quod facit voluntas mediante intentione finis, respectu electionis mediorum, & idcirco dicimus illum concurrere ad primam volitionem finis, ut motorem specialem, quia supplet id quod in electione praestat causa particularis; ad electionem vero, & alios actus qui circa media versantur, concurrere solum ut motorem ad illos actus, non supplet vicem alicujus causae creatae, sed gerit manus causae primae, & motoris generalis.

Obijcies tertio: & simul instabis contra precedentem solutionem. Homo potest peccare in primo instanti usus rationis. Ergo non movetur specialiter a Deo ad primam intentionem finis, quam elicit initio vitae moralis. Consequentia patet, alias peccatum refunderet in Deum; hac enim ratione probant Thomistae cum S. Doctor 1. part. quest. 36. art. 5. Angelos non potuisse peccare in primo instanti creationis, quia cum Deus specialiter moveat ad primam operationem, peccatum Deo ut auctori aut motori speciali tribueretur. Antecedens vero probatur ex D. Thoma infra quest. 89. art. 6. ubi docet peccatum originale nunquam posse cum solo veniali reperiri: quia si homo in primo instanti usus rationis converteretur in Deum, justificabitur a peccato originali; si vero non converteretur, peccabit mortaliter; primum enim quod occurrit homini attingenti usum rationis, est bene disponere de seipso.

Respondeo, distinguendo Antecedens, homo potest peccare in primo instanti usus rationis, si intelligatur de primo instanti initiativo attingentis usum rationis, nego Antecedens, si de terminativo, concedo Antecedens, & nego Consequentiam.

Explicatur solutio: Homo incipit attingere usum rationis in unico instanti physico, seu in aliqua morula temporis, longiori aut breviori, secundum quod fuerit subtilioris aut tardioris ingenii, cujus ratio est, quia non attingit usum rationis, nisi per discursum formalem, procedendo de cognitione coniosa & in communi ad distinctam; & quia omnis temporis morula terminatur duobus instantibus, & ab uno eorum incipit per ultimum non esse, in alio vero consummatur five completur per primum non esse, cum dicitur hominem posse peccare in primo instanti usus rationis, hoc non debet intelligi de primo instanti illius morulae, quod dicitur inebans initiativum attingentis usum rationis; in eo enim homo se habet sicut Angel. in instanti creationis, quia ejus intellectus applicatur a Deo ad primum dictamen rectum, ex quo infallibiliter sequitur primus actus rectus voluntatis sed de alio instanti terminativo illius, quia cum tunc voluntas supponatur in actu per actum quem ex speciali Dei motione elicit, potest per consilium & deliberationem se applicare ad illud quod voluerit, & consequenter peccare, convertendo se ad bonum utile vel delectabile diffonum rationi: sicut Angel. in secundo instanti creationis peccare potuit & de facto peccavit inordinate appetendo propriam excellentiam; quia tunc plene potuit deliberare & se movere.

DISPUTATIO VI.

De modo quo voluntas movetur.

Ad quaestionem 10. D. Thomae.

Duo sunt tantum principia interna a quibus voluntas movetur, intellectus scilicet & appetitus, ut constat ex supra dictis, & unum extrinsecum, nempe Deus, qui cum solus sit auctor voluntatis creatae, & bonum universale, solus eam movere ac intrinsece immutare potest, ut docet S. Thomas q. praecedenti art. 6. unde de plene & perfecte modum quo voluntas movetur, explicemus, declarandum est, quomodo a tribus illis principis movetur?

ARTICULUS I.

Utrum intellectus per propositionem objecti moueat voluntatem in genere causa efficiens?

Affirmant Cajetanus, Conradus, Medina, & alii ex nostris Thomistis: negant vero Capreolus, Ferrarientis, Bannez, & alii.

§. I.

Duplici conclusione dissentias referuntur.

Ico primo: Objectum apprehensum, aut intellectus per apprehensionem objecti, non mouet proprie physice seu effective voluntatem.

Probatu primo ex D. Thoma hic q. 9. art. 1. ubi dicit: Objectum mouet, determinando actum ad modum principii formalis. Et 1. contra Gentes cap. 72. Intellectus non secundum modum causa finalis mouet voluntatem, proponendo ei suum obiectum, quod est finis. Item 1. p. q. 82. art. 4. sic ait: Aliquid dicitur mouere dupliciter; uno modo per modum finis... & hoc modo intellectus mouet voluntatem... alio modo per modum agentis sicut alerans mouet aleratum, & impellens mouet impulsam: & hoc modo voluntas mouet intellectum, & omnes animos vires. Ergo ex D. Thoma intellectus, seu obiectum cognitum, non mouet voluntatem in genere cause efficiens, sed solum in genere causa finalis & formalis extrinsece.

Respondent Cajetanus & Conradus, D. Thom. solum velle quod obiectum ut cognitum non sit causa efficiens ut quod volitionis, sicut voluntas est causa efficiens ut quod intellectus, quatenus applicat intellectum ad intelligentiam; non tamen negare quod sit causa efficiens ut quo, tanquam ratio agendi, ultimum completus & determinans voluntatem ad producendum volitionem, quantum ad rationem specificam; quod posterius ipsi solum intendunt.

Sed contra D. Thom. 1. p. q. 27. art. 4. docet intellectum ex se non esse constitutum in actu primo, ideoque indigere aliquo constituto, nempe specie, qua compleatur, & in actu primo ad volendum, nec agere aliquo extrinseco: Ergo iuxta D. Thom. obiectum non solum non est causa efficiens ut quod respectu volitionis, sed nec etiam ratio agendi, & principium quo simul cum voluntate ad volitionem concurrere, ut magis patet ex attendis in ultima probatione.

Adde quod, si obiectum cognitum concurreret ad volitionem ut principium quo, & ratio agendi; intellectus ad illam concurreret ut principium quod, eo modo quo voluntas applicando intellectum concurret ad intellectum, non. Sed D. Thomas locis citat. negat intellectum concurrere ad volitionem effective sicut voluntas concurret ad intellectum: Ergo sentit obiectum cognitum non concurrere ad volitionem ut rationem agendi, & principium effectuum ut quo.

Probatu secundo conclusio ratione: Due potentia non possunt se inuicem mouere in eodem genere cause: sic enim essent simul causa & causatum priores & posteriores in eodem genere cause, quod repugnat. Sed voluntas est principium mouens efficienter intellectum, cum ipsum applicet ad agendum, ut vidimus disputatoe precedenti: Ergo intellectus non potest mouere voluntatem in genere cause efficiens, sed solum in genere cause formalis & finalis. Unde D. Thomas 1. p. q. 27. art. 4. obicit sibi secundo loco: *Mouens non mouetur a motu, nisi forte per accidens: Sed intellectus mouet voluntatem: Ergo non mouetur a voluntate.* Cui argumento respondet, quod intellectus alio modo mouet voluntatem, quam voluntas intellectum, ut jam dictum est, in corpore scilicet artium, ubi (ut supra vidimus) docet intellectum mouere voluntatem per modum finis, quia mouet ostendendo ei bonum, quod eam allicit ad sui amorem; voluntatem vero intellectum mouere per modum agentis & impellentis, quia ipsum applicat ad agendum.

Respondent aliqui, nullam esse repugnantiam quod voluntas & intellectus se moueant ad inuicem in eodem genere cause efficiens, quia se diversimode mouent; nam intellectus mouet efficienter voluntatem, quantum ad specificationem; voluntas autem mouet intellectum, quoad exercitium.

Sed preterquam quod hac responsio non est conformis menti S. Doctoris qui, ut ostendimus, ad hac difficultate non aliter se expedit, quam recurrendo ad diversa genera motionis & causalitatis, facile potest conturari. Impossibile enim est quod idem respectu eiusdem, etiam secundum diversas rationes simul sit causa & effectus in eodem genere cause vere efficientis: Ergo repugnat quod intellectus & voluntas se moueant ad inuicem in genere cause efficiens, quamvis intellectus moueat quoad specificationem, & voluntas quantum ad exercitium. Consequenter patet, Antecedens probatur. Causa efficiens, in

quantum huiusmodi, est simpliciter prior quam eius effectus, quia nunquamquod operatur in quantum est actus: Ergo est se eiusdem cause efficiens nullo modo potest a suo effectu produci aut pendere in genere cause efficiens; quod enim iam est in suo esse constitutum, non potest efficienter ab alio produci, alias bis produceretur, quod non est possibile.

Tertio suadet conclusio: Appetitus naturalis lapidis, & g. certum in suam finem id est in Centrum, sine hoc quod certum moueat effective lapidem, sed effective mouetur a suo generate ut principio quod, a gravitate autem ut principio quo instrumentali: Ergo similiter appetitus elicitus non mouebitur a fine & obiecto efficienter, sed finaliter & specificiter; in hoc enim non apparet discrimen inter appetitum elicitum & naturalem.

Denique probatur potest conclusio ratione fundamentali. Si obiectum cognitum simul cum voluntate effective ad volitionem concurreret, maxime in ratione principii quo, seu ut ratio agendi, sicut species intelligibilis simul cum intellectu concurreret ad intellectionem: Sed non potest concurrere per modum principii quo ad actus voluntatis: Ergo non concurrerit effective ad volitionem. Major est precipuum fundamentum aduersa sententia: Minor autem sic ostenditur: Principium quo seu ratio agendi est intrinseca potentia seu agentis, ut inductione patet, nam calor qui est principium quo calefaciendi, est intrinsecus igni, potentia generativa generati: & species impressa, que est principium quo intellectionis, in intellectu recipitur: Atqui obiectum cognitum non afficit intrinsece voluntatem, nec in ea recipitur, sed in intellectu, mediante specie intelligibili: Ergo non potest concurrere per modum principii quo ad volitionem, sed solum ad intellectionem, & productionem verbi.

Confirmatur: Illud est ratio agendi, cui terminus per actionem productus assimilatur: Sed terminus productus per intellectionem, scilicet verbum, assimilatur obiecto, cum sit eius similitudo formalis; terminus autem productus per volitionem, non assimilatur obiecto, sed magis ipsi voluntati: cum ille nihil aliud sit quam impulsio & inclinatio actualis in obiectum, sicut voluntas est inclinatio in actu primo: Ergo obiectum est ratio agendi respectu intellectus, non autem respectu voluntatis.

Respondent Adversarij, obiectum cognitum, etiam non officiat intrinsece voluntati, nec in ea subiectionem, posse efficienter concurrere ad eius actus, per modum principii quo, & illi esse rationem agendi, quam non requiritur, formam & rationem agendi esse conjunctam cum potentia operativa, dummodo sit in eadem essentia anime.

Sed contra: Non solum principium radicale & remotum debet intrinsece compleri, sed etiam proximum, quando est impotens & incompletum in actu primo, propterea quidem non solum datur gratia in anima, sed etiam habitus supernaturales in intellectu & voluntate ponuntur, ut possint elicere actus supernaturales: sed voluntas est impotens ad operandum, sed ad attingendum rationem specificam suam operationis, completur vero per obiectum, ut volunt Adversarij: Ergo obiectum debet esse intrinsece voluntati, & non solum essentia anime.

Confirmatur: Quod est impotens, non potest fieri potens, nisi intrinsece mutetur, quia denominatio potens est intrinseca, unde necessario debet potius forma intrinseca: ex quo principio probatur communiter Thomistae necessitatem pre-motionis ad operandum, luminis glorie ad videndum Deum, motionis in instrumento ad effectum cause principalis produ-cendum: Ergo si voluntas de se sit impotens ad attingendum rationem specificam suam operationis, ut sit intrinsece potens, debet intrinsece mutari, & per consequens id quod est illi ratio agendi, debet ipsi esse intrinsecum, & in ea im-mediate recipi, & non solum remote & mediate.

Dixi autem in conclusione, intellectum non mouere proprie physice voluntatem, seu vera & reali, efficientia physica, quia cum hoc fiat quod aliquo modo dicatur eam effective mouere: sicut enim quod habet rationem cause materialis non solum habet id quod aliquid in se recipit; sed etiam illud omne quod per modum conditionis aut dispositionis conducit ad receptionem; ita etiam non solum quod per veram actionem inluit in aliquem effectum, habet rationem cause efficiens; sed etiam quicquid ad efficiendum conducit per modum conditionis, vel dispositionis aut huiusmodi, ad eandem genus cause reducitur: & sic non mirum si actum intellectus proponens obiectum voluntati, & media obiecti propositionem eam ad speciem actus determinantem, asseramus esse quodam modo principium actuum actus voluntatis: quia licet per veram actionem in eam non inluit, conducit tamen ad hoc ut eliciatur a voluntate.

Dico secundo. Obiectum apprehensum, aut intellectum, per apprehensionem objecti, mouere voluntatem in genere causa finalis, & formalis extrinsece. Ita D. Thom. locis supra relatis, & alii Theologi communiter.

Probatu prima pars: Obiectum propositum mouet voluntatem, in quantum est bonum: Ergo in eo genere cause mouet, in quo bonitas potest mouere: Sed bonitas mouet in genere cause finalis, alliciendo appetitum ad sui amorem & desiderium: Ergo & obiectum apprehensum.

Secunda etiam pars suadet: Cum voluntas ex se sit indifferens & in determinata ad elicendum actum huius vel illius speciei, & g. ad amorem, vel odium, fugam vel desiderium, ut hunc potius quam illum producat, indiget aliqua forma qua intrinsece determinetur: Sed talis forma extrinseca, nulla alia esse potest, quam obiectum propositum ab intellectu: Ergo obiectum cognitum mouet & determinat voluntatem in genere cause formalis extrinsece. Unde D. Thom. infra q. 18. art. 3. ad 2. sic ait: *Obiectum non est materia ex qua, sed materia circa quam; & habet quodam modo rationem forme, in quantum dat speciem.*

§. II.

Solvuntur obiectiones.

Contra primam conclusionem obicit solent plura S. Doctoris testimonia, quibus videtur asserere obiectum cognitum active influere in volitionem: Nam infra q. 22. art. 3. ad 2. ait: *Obiectum appetitus intellectivi esse magis actuum, quam obiectum appetitus sensitivi.* Et 1. p. q. 82. art. 3. ad 2. *Intellectus est prior voluntate, sicut motuum mobili, & actuum passivo; bonum enim intellectum mouet voluntatem.* Et q. 80. art. 2. dicit: *Potentiam appetitivam esse potentiam passivam, qua nata est moveri ab obiecto apprehenso.* His addi potest celebre illud Commentatoris efferatum 3. de anima textu 55. quo asserit balneum extra animam mouere vires sensitivas (visum scilicet & tactum) sed balneum intra animam, esse agens desiderium.

Pro huius argumenti solutione advertendum est, quod quavis actum & agere proprie & stricte dicantur solum de causa efficiente, tamen facte confunduntur cum aliis causis, & qualibet causa dicitur agere suo modo; ut notavit S. Thomas quest. 22. de verit. art. 12. & 1. p. quest. 43. art. 1. ad 4. ubi ait, quod agere tribus modis accipi potest, primo formaliter, ut cum albedo facit album; secundo efficienter, ut cum pictor facit tabellam; tertio finaliter, sicut finis dicitur efficere, movendo efficientem. Cum ergo D. Thomas asserit bonum apprehensum esse actuum respectu voluntatis, & Commentator ait balneum intra animam esse agens desiderium; loquuntur in hac ampla significatione, quia agere vel actum dicitur de quolibet genere cause, & intelligi debent de causalitate activa lato modo sumpta, & prout comprehendit motionem finalem & formalem extrinsecam, aut de efficientia morali. Similiter cum S. Doctor appellat voluntatem potentiam passivam, que nata est moveri ab obiecto, loquitur de passione metaphorica correspondente causalitati finis, que dicitur actio seu motio metaphorica. Unde q. 22. de ver. art. 12. tertio loco sibi obicit: *Omnia potentia passiva mouetur a suo obiecto: Sed voluntas est potentia passiva, est enim appetitus motuum motum, ut dicitur 3. de anima: Ergo mouetur a suo obiecto: sed obiectum eius est bonum intellectum: ergo intellectus mouet voluntatem.* Cui argumento respondet, quod ratio illa ostendit quod intellectus mouet per modum finis; hoc enim modo se habet bonum apprehensum ad voluntatem.

Obicies secundo: Verbum in divinis inluit active proprie in amorem, nam Spiritus Sanctus procedit active a Filio secundum fidem; unde D. Thom. 1. p. q. 43. art. 5. ad 2. *Filius est verbum, non qualicumque, sed spiritus amorem:* Ergo etiam in nobis verbum seu conceptio intellectus effective spirat amorem in voluntate. Consequenter probatur: Tum quia Theologi 1. p. q. 36. art. 2. ex eo probant cum S. Thoma, Spiritum Sanctum procedere a Filio, quia est de ratione ut sic, active procedere a verbo: Tum etiam, quia Verbum Divinum est per se subsistens, creatum vero est accidens: subsistentia autem addita causa, non variat genus causalitatis, quamvis variat causandi modum; nam si calor subsistens sine limitativo, nihilominus active calefaceret, ut suo modo, quamvis tunc operaretur ut quod, ex eo quod esset subsistens, nunc vero solum sit agens ut quo: Ergo si Verbum in Divinis active inluit ut principium quod in amorem, debet etiam in creatis active in eam inluere, saltem ut principium quo.

Respondet concessio antecedente, negando Consequenteriam: nam quia de ratione amoris est quodammodo active, sicut lato modo, procedere a verbo, ut supra diximus, Verbum Divinum elevans omnes conditiones verbi ad esse perfectissimum ex eo quod sit subsistens & infinitum, habet active influere proprie ut quod in amorem. Ex quo patet ad utramque probationem: infinitas namque & subsistentia non variant genus cause quod convenit verbo, sed illud elevat ad summum perfectio-nis gradum; unde cum in verbo creato fit imperfectissimum ratio principii activi amoris, oportet quod perfectissime reperitur in Verbo Divino.

Adde, ex eo quod Verbum Divinum per se subsistat, sequi quod habeat ordinem originis cum Spiritu Sancto, quem ordinem non haberet, nisi esset principium productivum illius: verbum autem creatum non habet hunc ordinem cum amore. Item Verbum Divinum, cum sit infinitum, & Patri consubstantiale, habet eandem volun-

tatem, & per consequens eandem virtutem spirativam, quam Pater, quod non habet verbum creatum: & ideo non mirum, si illud sit principium productivum amoris, non vero illud, Unde

Secundo responderi potest, quod licet subsistentia ut sic non variet genus causandi vel influendi, bene tamen subsistentia, quatenus est divina, & infinita: nam sicut facit Verbum Divinum personam Patri coequallem & consubstantialem, ita facit ut una cum illo active producat amorem personalem.

Obicies tertio: Voluntas sepe rapitur efficacissime a bono apprehenso, & in illud fertur necessario, ut patet in motibus primo primis, & in amore beatifico: At hoc necessitas nequit intelligi absque effective motione: Ergo voluntas active movetur ab obiecto.

Respondet concessio Majori, negando Minorem: nam sicut ignis applicatus combustibili necessario comburit, non ex eo quod movetur efficienter a combustibili, sed a determinatione sue nature; ita voluntas necessario rapitur in obiectum sibi propositum sine indifferencia, ex sola naturali inclinatione & determinatione sue nature, non vero ex eo quod effective & quoad exercitium a tali obiecto movetur.

Obicies quarto: Imperium est actus intellectus, cum sit quadam enuntiatio & locutio: Sed illud effective movet voluntatem, & alias potentias inferiores; cum ille non applicetur ad agendum, nisi per actum imperii, ut infra declarabitur: Ergo intellectus effective movet voluntatem.

Respondet, imperium esse actum intellectus, non simpliciter & absolute, sed ut moti a voluntate, & ex voluntate presupposita procedentis; quare licet effective movet voluntatem & alias potentias inferiores, hoc tamen non habet ex propria virtute, sed in vi actus precedentis voluntatis, virtualiter in eo remanentis: non autem hic loquimur de intellectu secundum se, nos autem secundum id quod participat a voluntate.

Obicies ultimo, & est precipuum aduersa sententia fundamentum: Quamvis voluntas ex se sit sufficienter in actu, quoad exercitium sui actus, quia ipsa est primum movens quoad exercitium, non est tamen sufficienter ex se in actu quoad specificationem sui actus, alias omnes actus ipsius essent eiusdem speciei, sicut ipsa unus est nature; ex proportionali modo, quo omnes actus caloris sunt eiusdem speciei; quia calor ex se est determinatus quoad specificationem sue actionis: Oportet ergo quod detur aliud principium, quod cum ipsa voluntate causet specificationem actus: Sed hoc non potest esse aliud quam ipsum obiectum, ut actu intellectum, sive ut existens in intellectu in ratione termini intellectionis: Ergo illud active ad specificationem actuum voluntatis concurret.

Huius argumento, quod in hoc certamine veluti Achilles est, respondetur negando Antecedens: voluntas enim habet vim completam nequam ad substantiam suorum actuum, sed etiam ad rationem specificam illorum, vel ex se, vel ex habitibus aut donis ipsi superadditis, tam in ordine naturali, quam supernaturali; & ideo ex parte obiecti, seu intellectus proponentis obiectum, non requiritur actus influxus, sed solum finalis, obiectivus, & formalis. Unde S. Thom. 1. p. q. 27. art. 4. ait: *Hec est differentia inter intellectum & voluntatem, quod intellectus sit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem: voluntas autem sit in actu, non per hoc quod aliquid similitudo voliti sit in voluntate, sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam.* Quibus verbis aperte declarat, quod cum cognitio fiat per assimilationem potentia cum obiecto, & sit veluti quidam partus intellectualis, ex obiecto & potentia, ut ex viro & femina procedens, debet active procedere ab obiecto, intra potentiam cognoscens, ratione speciei intelligibilis, existente volitio autem, cum sit inclinatio actualis & tendentia in obiectum, non vero partus illius, non pendet ab obiecto ut a principio effectivo ut quo, sed solum tanquam a termino in quem tendit, vel tanquam a forma extrinseca a qua specificatur. Unde non sequitur omnes actus voluntatis esse eiusdem speciei: Tum quia voluntas comparatur ad suas operationes per modum cause acquivoce, que licet sit unus speciei, potest tamen effectus specie diversis producere, sicut lux, sol, calum, & similia causant effectus specie diversis: Tum etiam, quia ut actus sint eiusdem speciei, non sufficit eos produci ab eadem causa, sed etiam requiritur ut sit eadem forma specificans, motus enim sursum & deorsum, etiam illi quando ab eodem motore fiunt, specie distinguuntur, quia diversos habent terminos a quibus formaliter specificantur: non est autem omnium actuum voluntatis eadem forma specificans, sed diversa, secundum diversitatem obiectorum in qua tendit, & a quibus (ut supra ostendimus) ut a formis extrinsece specificantibus dependet.

Ex dictis inferes, voluntatem non moveri ab appetitu sensitivo physice & effective, sed tantum moraliter & obiective. Nam, ut disput. preced. art. 1. ostendimus, appetitus sensitivus non movet voluntatem directe, & immediate.

mediate, cum sit materialis, & obiectum eius sit bonum apprehensibile per sensum, sed indirecte tantum & mediate, quatenus scilicet ex affectu ipsius disponitur homo, ut aliquod obiectum videatur ei conveniens, si sit conforme illi affectui, vel disconveniens, si sit contrarium: unde movere voluntatem mediante solum iudicio intellectus, cui obiectum ut conveniens vel disconveniens representat: Ergo si iudicium rationis non movet voluntatem physice & effective, sed moraliter tantum & obiective, a fortiori appetitus sensitivus illam physice & active, movere non poterit.

ARTICULUS II.

An voluntas non solum moraliter, sed etiam physice moveatur a Deo.

23 Sicut secretissima est operatio gratia, ac soli eius largitori cognita, ita & modus quo voluntatem nostram movet, obscurissimus, & humane mentis aciem transcendens, ut satis indicat August. lib. 8. de Genesi ad litteram cap. 21. dicens quod sicut spiritus creatus movet corpus, ita Spiritus creator movet spiritum creatum; & postea subdens, quod si velimus intelligere quomodo Deus movet spiritum, oportet antea cognoscere quomodo spiritus movet corpus: quod si intelligere non possumus, non tamen negamus. Quapropter luce Angelici Præceptoris nobis, si unquam alias, certe in presenti, difficillimam, obscurissimamque questionem resoluturis, maxime opus est. Eam ut accipiamus acceptamque lectori feneremus.

24 Notandum est primo ex q. 12. de ver. art. 9. quod cum actus voluntatis sit quasi medius inter potentiam & obiectum, immutato actus voluntatis, potest considerari vel ex parte ipsius voluntatis, vel ex parte obiecti. Unde duplex potest dari motus voluntatis; una moralis & obiectiva, se tenens ex parte intellectus, & nihil reale & physicum ponens in voluntate: sed solum extrinsece, per manifestationem bonitatis que est in obiecto, eam alliciens & invitans; quam explicat August. tract. 26. in Joann. exemplo ovis, que ostensione rami viridis trahitur, & pueri qui demonstratione poni vel nucis ad curandum incitatur: Ramum (inquit) viridam ostendit eui, & trahit illum; nucem pueri demonstratur, & trahitur. Unde Virgilius Ecloga 2. metro 65.

idque ex animalium exemplis probat, dicens: Torna leana lupum sequitur, lupus ipse capellam. Alia se tenet ex parte voluntatis, eam intrinsece immutat, & applicat ad volendum illud obiectum, quod sui bonitate & convenientia eam alliciet: unde illa spectat ad genus causæ efficientis, & realis ac physice, seu effective & applicative appellatur; illa vero ad genus causæ finalis, & metaphoricæ seu affectivæ dici solet; finis enim cum non agat actionem propria sed metaphoricæ, alliciendo voluntatem ad sui amorem, improprie tantum & metaphoricè movere dicitur. Una certo & infallibiliter inducit effectum ad quem movet; altera vero sua vi & natura, non est efficax & infallibilis; quia in hoc statu nullum obiectum creatum, quantumcumque bonitate præditum, immo nec ipse Deus, ut cognoscatur a nobis obscure per fidem, potest ex vi sua efficax & infallibiliter determinare voluntatem ad sui amorem ut infra patebit. Motio denique physica, cum sit applicativa voluntatis, eius consensum & determinationem causat & prævenit: moralis vero ipsam ad volendum petit & expectat: illumque, ut ita dicam, ab ea emendat, & veluti precario obtinet.

25 Notandum secundo ex eodem D. Thoma hic quest. 9. artic. 6. 1. part. quest. 105. artic. 5. & aliis locis infra referendis, quod operari in voluntatem per modum obiecti, omnibus commune est, tam Deo, quam creaturis; utraque enim bonitas, sive divina, sive creata, potest movere & allicere voluntatem ad sui amorem & profecutionem: sed hoc speciale privilegium Deus habet supra creaturas, quod nulla creatura, quantumvis perfecta, potest intra suum voluntatis illabi, & ut ita loquar, libertatis officinam intrare, nec consequenter ipsam physice & efficienter immutare, ac applicare ad volendum; quia voluntas ratione sui domini & libertatis, superior est, & independens ab omnibus creaturis in sua volitione & determinatione. Et hac ratione ostendimus tractatu de Angelis disput. 8. art. 5. illos non posse naturaliter cognoscere cogitationes cordium, quia illa clauduntur intra ferriam nostri cordis & peccoris quod nulla creatura, etiam Angelica potest invita voluntate intrare. Omnes ergo creature solum ad voluntatis portam & vestibulum, id est ad fores intellectus excubare possunt, ut ipsam inde sollicitent, eam tamen ingredi non valent, nisi pessulum ostii sui aperiat. Immo & ipse Deus, per modum obiecti propositus, sic etiam ingredi debet voluntatem. Verumtamen ut prima causa efficiens, ut auctor ac primum principium ipsius, potest in eam illabi, & intra ipsam operari ac libertatis officinam intrare, juxta

illud Ezech. 44. Porta hæc clausa est: non aperietur, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam. Quæritur ergo, utrum Deus moveat & determinet voluntatem, non solum primo modo, motione scilicet morali & metaphoricæ, se tenente ex parte obiecti, sed etiam secundo; ita ut non solum ostendat ei bonitatem obiecti, & ad illud amandum ipsam invitet & sollicitet, verum etiam eam physice immutat, & applicet ad volendum illud obiectum, quod sua bonitate & convenientia eam alliciet.

Notandum tertio, idem esse, Deum præmovere voluntatem, ac eam movere, quia ut ait Aristot. 4. Metaph. textu 27. Movens natura prius est moto: vel ut loquitur S. Doctor 3. contra gent. cap. 149. Motio movens præcedit motum mobilis ratione & causa, id est; prioritate rationis & causalitatis. Unde si probemus Deum physice movere voluntatem ad agendum, eo ipso ostendemus ipsum eam physice præmovere.

§. I.

Mens D. Thomæ aperitur.

Licet auctoritas D. Thomæ apud sapientes & doctos maxima sit, in hac tamen questione tanti ponderis est, ut Clemens VIII. & Paulus V. huius opinionis examen ad mentem & doctrinam D. Thomæ, tanquam ad lydiu lapidem, referendum esse censuerint. Quapropter priusquam rationes Theologicas in favorem nostre sententiæ expendamus, operæ pretium est, huius Sancti Doctoris mentem aperire, & multipliciter demonstrare, ipsam pluribus in locis aperte nostre favere sententiæ.

Dico igitur juxta D. Thomam, Deum non solum moraliter, sed etiam physice præmovere voluntatem creatam ad operandum.

Probat primo ratione generali; D. Thom. variis in locis; ut 1. p. q. 105. art. 5. & 1. 2. q. 109. art. 1. & tertio contra gent. cap. 75. & q. 3. de potentia art. 7. docet Deum omnes causas (sub quibus voluntas creata haud dubie comprehenditur) ad suas operationes movere & applicare: quod de motione morali explicari nequit (cum causæ naturales, utpote rationis expertes, illius capaces non sint) sed solum de motione physica: Atqui per talem motionem & applicationem, neque collatio virtutis activa, neque concursus simultaneus possunt intelligi: Ergo ibi Divus Thomas concursum prævium, seu physicam præmotionem admittit. Major patet ex locis citatis. Minor estiam quoad primam partem evidens est: cum Divus Thomas ibidem expresse distinguat motionem & applicationem a collatione virtutis operative, dicens loco citato de potentia: Deus est causa actionis cujuslibet, in quantum dat virtutem agendi, & in quantum conservat eam, & in quantum applicat actioni. Item ibidem subdit: Tertio modo dicitur una res esse causa actionis alterius, in quantum eam movet ad agendum, in quo non intelligitur collatio aut conservatio virtutis activæ, sed applicatio virtutis ad actionem: sicut homo est causa inclinationis cultelli ex hoc ipso quod applicat acumen cultelli ad incidendum, movendo ipsum: Ergo Divus Thomas nomine motionis, in quo Deo attribuit respectu omnium causarum secundarum, non intelligit collationem aut conservacionem virtutis activæ. Unde infra quest. 109. artic. 1. sic ait: actio intellectus & consensumque entis creati dependet a Deo quantum ad suum modo, in quantum ab ipso habet perfectionem sive formam per quam agit: alio modo, in quantum ab ipso movetur ad agendum.

Quod autem de concursu simultaneo explicari non possit (ut illum interpretantur Suarez lib. 3. de auxiliis c. 38. Petrus a S. Joseph in opusculo quod D. Thomæ de sententione appellat disp. 2. sect. 3. & plures alii Recentiores) multipliciter demonstrari potest. Primo quidem quia, ut notabili tertio ostendimus, motio movens, juxta D. Thomam, est prior motu mobilis natura & causalitate: Sed concursus simultaneus non est prior causalitate & natura operatione causæ secunde: alias non esset simultaneus, sed prævius: Ergo non potest dici motio causæ secunde. Unde egregie P. Nicolai 1. a. q. 109. in scholiis ad art. 1. Quam spiritus carus esse oportet qui physice præmotionem S. Thomam non videns agnovisse. Quid enim est movere ad agendum, nisi omnino præmovere? Quomodo ad agendum quis movet, nisi de non agente faciat agens? Facit ne porro de non agente agens, nisi prius in illud agit, aut præveniat ejus motum? An prævenire motum, ejus ut agit, vel facere ut movetur ad agendum, non est physice præmovere? id est, efficienter ac realiter.

Secundo, D. Thom. loco citato de potentia in resp. ad 3. 29. ait: in operatione qua Deus operatur movendo naturam, non operatur natura: Sed quando Deus simul concurrat cum causis naturalibus ad eam operationem & effectus, operatur natura, ut patet: Ergo per talem concursum Deus illam non movet, sed solum per concursum prævium, in ordine ad quem natura mere passive se habet.

Tertio,

30 Tertio. Idem S. Doctor ibid. in resp. ad 2. sic habet: id quod a Deo fit in re naturali quo essentialiter agit, est in interiori sola habens esse quoddam incompletum, per modum quo colores sunt in aere (in esse scilicet intentionali, ratione specierum quo illis representant) & virtus artis in instrumentis artificis: Sed hæc verificari nequeunt de concursu simultaneo, ille enim non est vis quædam fluens & transiens, nec habet esse diminutum, incompletum, intentionem, ac simile illi quod habent species colorum in aere existentes, ut manifestum est: cum talis concursus fit ipsimet actio causæ secunde, prout dependens a Deo simul influente & operante: Ergo idem quod prius.

31 Quarto. D. Thom. 1. p. q. 105. art. 2. ad 1. ait: Deus movendo creaturas, tangit eas secundum virtutem contactam: Sed per concursum simultaneum Deus non tangit causas secundas contactu virtuali: cum per talem concursum nihil reale imprimatur, sed solum cum eis agit: Ergo per motionem, qua Deus movet creaturas, D. Thom. non intellexit concursum simultaneum, sed prævium, per quem agit in causas secundas, & virtutem aliquam fluentem & transientem ipsis imprimat. Unde ibid. q. 103. art. 8. dicit quod omnis inclinatio alterius rei voluntatis, vel voluntaria, nihil aliud est quam quædam impressio a primo movente: sicut inclinatio sagitta ad signum determinatum, nihil aliud est quam quædam impressio a sagittante. Et q. 22. de verit. art. 8. Sicut omnis actio naturalis est a Deo, ita omnis actio voluntatis, in quantum est actio, non solum est a voluntate ut immediate agente, sed a Deo ut primo agente, qui vehementius imprimat.

32 Quinto. Quando dux causæ simul influunt in eundem effectum, per talem concursum una non dicitur movere & applicare aliam ad agendum, sed eam duntaxat adjuvare: v. g. quando duo trahunt eundem currum, unus non dicitur movere alium, sed uterque dicitur movere currum; Ergo similiter cum Deus simul cum causâ secunda eandem producat actionem & effectum, non dicitur causam secundam movere, sed juvare.

33 Sexto. Juxta D. Thom. opusc. 3. cap. 30. Operatur quod Deus cuilibet agenti adde interiori, quasi in ipso agenti, dum ipsum ad agendum movet: At per concursum simultaneum Deus non agit in causas secundas, sed solum cum ipsis operatur, præsertim quando actio causæ secunde est transiens: hæc enim, juxta communem sententiam, non recipiunt in agente, sed in passio: Ergo per concursum simultaneum Deus non movet causas secundas ad agendum.

34 Dices primo cum Suarez, Deum non movere causas secundas ad agendum per concursum simultaneum de facto exhibitum, & in actu secundo consideratum, quia talis concursus nihil aliud est quam ipsa operatio causæ secunde, prout est a Deo simul influente: potest tamen movere & applicare per concursum simultaneum in actu primo consideratum, seu per decretum; quod statim simul cum causis secundis ad operandum concurrere.

35 Sed contra: Movere causam secundam est eam intrinsece immutare, cum motus sit essentialiter mutatio: sed per decretum concurrere cum causis secundis, Deus eas intrinsece non mutat; cum nihil in eis producat, sed solum statuat cum eis concurrere, ut docent Adversarii: Ergo per tale decretum eas non movet.

Addo quod, juxta D. Thom. supra relatum, id quo Deus movet causas ad agendum, est ut interiori sola, habens quoddam esse incompletum etc. At hæc verificari nequeunt de decreto concurrere cum causis secundis, ut patet: Ergo hæc solutio apertissime menti D. Thom. contradicit.

36 Dices secundo cum eodem Auctore, & aliis Recentioribus: si D. Thom. nomine motionis & applicationis, quam Deo tribuit respectu causarum secundarum, non intellexisset concursum simultaneum, ipsum ignorasset, aut omisitset, cum nullibi faciat illius mentionem. At hoc sine gravi S. Doctoris injuria dici nequit: Ergo per talem motionem & applicationem intellexit concursum simultaneum.

37 Sed hoc etiam frivolum est, & facile potest confutari. Primo, quia falsum est, D. Thom. nullibi fecisse expressam mentionem in resp. ad 3. sic ait: In operatione qua Deus operatur movendo naturam, non operatur natura, sed ipsa natura operatio, est etiam operatio virtutis divini. Quibus verbis expresse distinguitur in Deo duplicem concursum, unum qui est a solo Deo, ipsa natura non operante, qui proinde prævius est, & operationem causæ secunde, prioritate scilicet nature anteceden- & hic est concursus simultaneus, qui est ipsamet operatio causæ secunde, prout a Deo simul influente dependet: Unde subdit ibid. in resp. ad 4. quod tam Deus, quam natura immediate operantur, licet ordinentur secundum prius & posterius. Item 1. p. q. 105. art. 5. postquam in corpore articuli docuit Deum movere res ad operandum, applicando earum formas & virtutes (quibus verbis, ut supra ostendimus, concursum prævium significavit) postea in resp. ad 2. clare expresseit concursum simultaneum, dicens: Una actio non procedit a duobus agentibus unius ordinis, sed nihil prohibet quin una & eadem actio procedat a primo & secundo agente: Ergo D. Thomas expresse meminit concursus simultanei.

2. b. l. Genet, Tom. III.

Deinde: Eto locis citatis illum clare & distincte non expresserit, quia ibi explicabat modos quibus Deus est causa actionis causæ secunde, quatenus ab ipsa emanat & egreditur; hinc tamen non licet inferre quod ipsum ignoraverit, aut omiserit: nam dici potest ipsum nomine motionis & applicationis, omnem æqualem Dei concursum cum causis secundis, sive prævium, sive simultaneum, comprehendisse: quia cum illi duo concursus existant in eodem instanti, & habeant indissolubilem inter se connectionem, uniusquisque ordinem dicit ad alium, prævius scilicet ad simultaneum, se habent per modum unius, juxta illud commune axioma desumptum ex Philosopho 3. topic. c. 2. Ubi est unum propter aliud, ibi est unum eorum: unde & unico nomine exprimi possunt, & sub vocabulo motionis vel applicationis comprehendendi.

§. II.

Celebre ejusdem Doctoris Anglici testimonium adducitur.

Præter tam clara & evidentiâ testimonia, quæ præcedenti adduximus, aliud habetur opusculo (quod S. Doctor jussu Urbani IV. contra Græcorum errores edidit) ita evidens & expressum, ut videatur D. Thom. prævidisse futuram Thomistarum & Neotericorum sententiam, illamque approbasse, hæc vero rejecisse. Explicans enim cap. 23. quomodo creatura Creatori cooperetur, sic loquitur: Sciendum quod aliquis dicitur cooperari alicui dupliciter: uno modo, quia operatur ad eundem effectum, sed per aliam virtutem, sicut minister domino, dum ejus præceptis obedit, & instrumentum artificis qui movetur. (Ecce expressam Thomistarum sententiam, cum exemplo prædeterminationis, tum moralis, tum physice: constat enim quod dominus prius moraliter movet & determinat servum per sua præcepta; artifex vero prius natura physice movet & determinat instrumentum ipsum applicando ad opus, sicque physice movet ac prædeterminat.) Alio modo dicitur aliquis cooperari alicui, in quantum operatur eandem operationem cum ipso: sicut si diceretur de duobus portantibus idem pondus, vel de pluribus trahentibus navim, quod unus alteri cooperatur. (Ecce expressam Molinæ, Suarez, & aliorum Recentiorum sententiam, cum ipsifinet exemplis quibus utuntur, nempe duorum portantium idem pondus, vel de pluribus trahentibus navim.) Secundum igitur primum modum (subdit S. Doctor) creatura potest dici Creatori cooperari; secundo autem modo creatura Creatori non cooperatur, sed solum tres persona (sanctissima Trinitatis) sibi invicem cooperantur, quia eorum est operatio una: non autem ita quod qualibet eorum partem virtutis possideat, per quam operatio completur, sicut accidit in multis trahentibus navim (sic enim cujuslibet virtus esset imperfecta) sed ita quod una virtus ad operationem sufficiens est in qualibet eorum personarum. Quo nihil clarius pro Thomistis contra Recentiores afferri potest. Immo D. Thomas insinuat, istos attribuire creaturis id quod solis Sanctissime Trinitatis personis convenit. Eandem doctrinam expresse tractat D. Bonavent. in a. dist. 34. quest. 1. ad 5. his verbis: Non est sic intelligendum quod Deus cooperetur libero arbitrio, sicut cum duo ferunt lapidem, unus cooperatur alteri: sed quia Deus est intima agens in omni actione, & intus est ipsi potentie operanti; ita quod potentia ipsa in nihil exit quod non fit ab ipso.

Ex his patet quanta fides adhibenda sit Fullenii, dum ait se summa cum diligentia & attentione evolvisse omnia D. Thomæ opera, & nullibi physicam prædeterminationem invenisse: incipit enim suum librum ab opusculis D. Thomæ, & tamen nequidem verbum habet de auctoritate jam adducta. Certe aut summa fuit ejus negligentia in legendo D. Thomam, cum omisit illud quod ejus oculis primis occurrebat; aut, quod verisimilius est, auctoritatem istam dissimulavit, quia profusus libralibole vidit. Et quod mirum est, incipit suum librum a testimoniis desumptis ex opusculo nono, de quo dubitatur an sit D. Thomæ. adeoque misivulcus characteribus jussu Pii V. editum est; & suppressit, aut dissimulavit testimonium ex opusculo primo de promptum, quod indubitanter ab omnibus ut legitimus S. Doctoris fœtus suscipitur.

§. III.

Aliis testimoniis ejusdem Sancti Doctoris mens amplius declaratur.

Testimonia precedentibus paragraphis exposita, generalia sunt, & probant Deum omnes causas secundas, sive naturales, sive liberas, ad agendum physice præmovere, juxta principia doctrine Divi Thomæ. Verum alia insuper expendenda sunt, quibus specialiter ostendatur, eundem Sanctum Doctorem utrumque genus motionis, tam physice, quam moralis, in Deo respectu voluntatis create admittere, ut habet conclusio §. 1. statuta.

Probatur